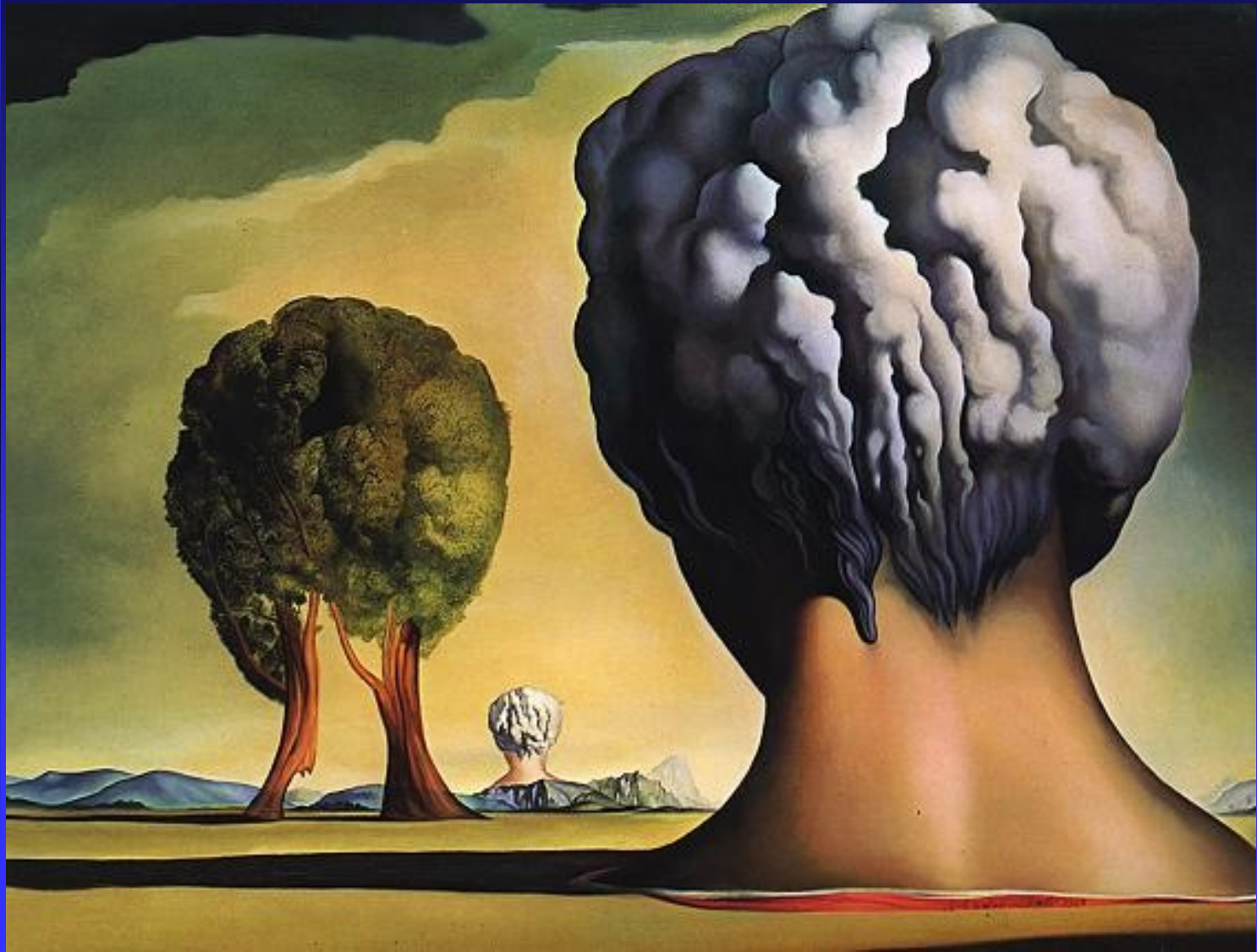

PSYCHOLOGIE UMĚNÍ (první blok)

Psychologie umění

Psychologie?

- Spíše
PSYCHOSÉMIOTIKA
- „psýché jako dílo
obrazotvornosti“
- utváření významu
prostřednictvím
symbolů, metafor,
příběhů, dialogů ad.

Umění?

- Spíše než jen umění v
úzkém slova smyslu –
zaměření na širší oblast
ARTEFAKTŮ, DĚL,
„PRODUKTŮ MYSLI“
A „PRODUKTŮ PRO
MYSL“

Zkouška z PU

- Interpretovat zvolené dílo, artefakt jako „produkt pro mysl“
- Krátký pohovor nad touto interpretací (sepsanou do podoby seminární práce)
- Nejspíš provedeme společně v posledním bloku (nebo nějak jinak)

Zdroje

- Přednášky
- Dokumenty, které vám dám v elektronické podobě
- Jako doplňující: Jiří Kulka: „Psychologie umění“

Jak může vypadat osnova PU

- Osobnost tvůrce. Biografie tvůrčích osobností
- Psychologie a tvůrčí akt. Umění a sebevyjádření
- Dílo a jeho psychologická struktura
- Recepce uměleckého díla. Estetické vnímání
- Exprese jako hraniční pojem psychologie a uměnověd
- Dílo a znak. Jazyky umění. Psychosémiotika umění

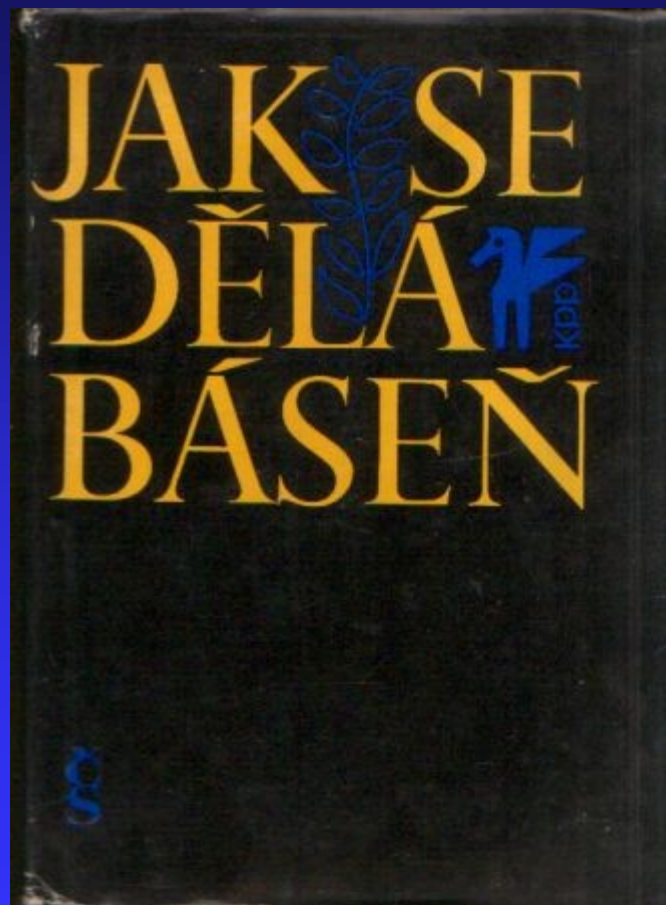
Jak může vypadat osnova PU

- Literatura. Výtvarné umění. Hudba. Film. Divadlo.
- Symbol, metafora a metonymie. Příběh a mýtus. Dialog a dramatická hra. Žánr a styl.
- Vybrané přístupy v psychologii umění.
- Co děláme, když interpretujeme (v psychologii umění)?
- Možnosti psychologické interpretace: ukázky na vybraných dílech a autorech.

PU – zaměření na tvorbu/tvůrce

- Psychologie tvůrčího procesu (výpovědi tvůrců, Poe, Majakovský, Nezval, Kolář, Hrabal, Kundera ad.)

Tvůrčí proces

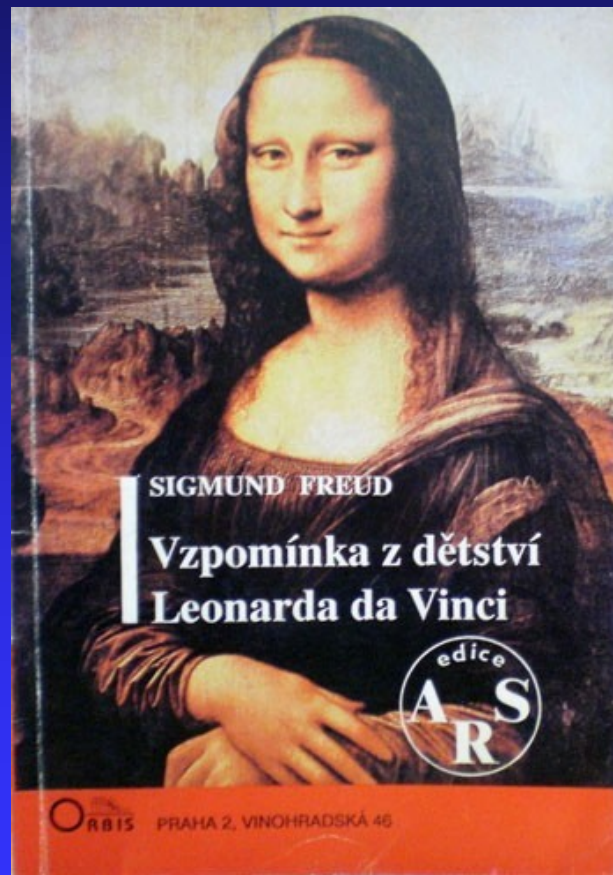
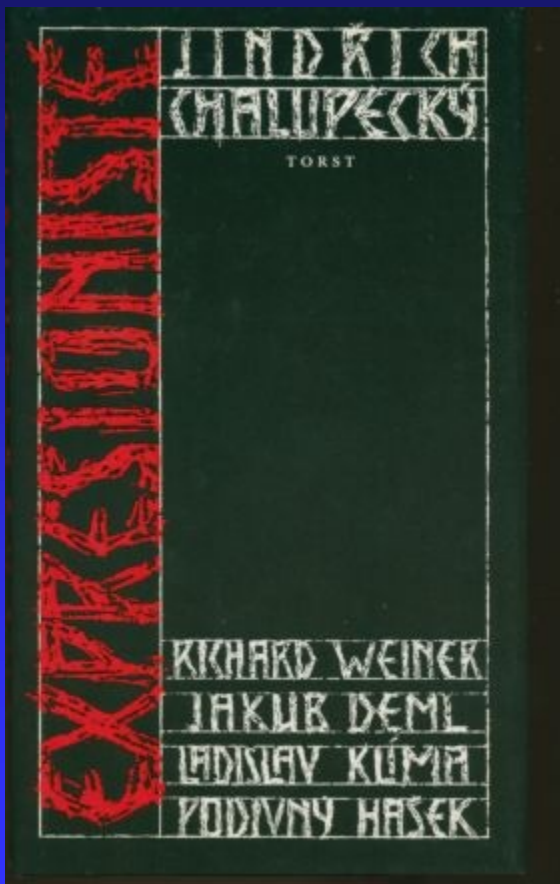

PU – zaměření na tvorbu/tvůrce

- Osobnost tvůrce. Biografie. Studie a portréty tvůrčích osobností (studie psychologů, ale i uměnovědců či umělců (Šalda, Chalupecký, Freud, Neumann ad.))

Tvůrčí osobnosti

PU – zaměření na tvorbu/tvůrce

- Zkoumání zaměřující se na jedinečný rukopis (signaturu) autorského stylu (Lynch, Trier, Tarantino – Čapek, Šíma ad.)

Autorský styl

PU – zaměření na recepci díla

- Podobně jako v případě tvorby/tvůrce se zkoumání může zaměřit buď na aktuální, reálné recipienty (včetně sebe sama), nebo na potenciální recepci či recipienty, což nějak obsaženo v konstrukci díla samého („implicitní“ či „modelový“ recipient)
- př.: filmové žánry jako „kalkuly“ s ohledem na recepci: horror ad. / seminární práce!!!

Tvorba díla jako „kalkul“ s ohledem na jeho recepci

E. A. Poe:
„Filosofie
básnické
skladby“

Struktura předmětu

- Různé psychologické přístupy (psychoanalýza, archetypová psychologie, narativní psychologie)
- Díla (artefakty) z různých oblastí (literatura, výtvarné umění, divadlo, reklama, PC hry)
- Pojmy ze sémiotiky a uměnověd (metafora, vyprávění, žánr, styl, lyrika, drama, dialog)

Struktura předmětu

- tvorba – DÍLO – recepce
- důraz bude položen na interpretaci DÍLA, ARTEFAKTU (jakožto „produktu pro mysl“)
- dílo či artefakt v širokém slova smyslu: vtip, sen, člověk oblečený v „emo“ či „gothic“ stylu, báseň, obraz, film, divadlo, videoklip, reklama, počítačová hra ad.

Společný jmenovatel

- disciplín, jako je psychologie či divadelní věda
- že v nich INTERPRETUJEME
- stojí tedy za to kultivovat něco jako „disciplínu interpretace“
- tj. reflektovat „co děláme, když interpretujeme“

Co je to interpretace?

- Když začneme zkoumat, „jak něco dává smysl“, „co to znamená“
- nebo „jak je utvářen význam“
- je to interpretace

Co děláme, když interpretujeme

- Kde interpretujeme?
- interpretující humanitní /sociální vědy
- procesy utváření významu

Témata/otázky – týkající se procesů utváření významu

- Projektivní metody
- Práce se sny
- Narativní rozhovory
- Aktivní imaginace (symboly, metafory, příběhy) v psychoterapii
- Dětská mimetická hra („fort-da“)

Témata/otázky – týkající se procesů utváření významu

- K čemu jsou dětem pohádky?
- Co je tak přitažlivého na fantasy žánru (ve filmu, v PC hrách, v RPG)?
- Na čem je založena atraktivita žánrů jako jsou horror, konspirační thriller či melodrama?
- Jaká je funkce metafor v politice či v reklamě?

Jakým způsobem zkoumáme „procesy utváření významu“?

- Tím, že INTERPRETUJEME

Seminární práce

- Interpretace vybraného díla / artefaktu
- Jako „produktu pro mysl“
- podle určitých pravidel
- spolu s reflexí toho, „do dělám, když interpretuji“

Co je to interpretace?

Co děláme, když interpretujeme?

Kdo (co) je to Golem?

Kdo (co)
je Golem?

Tři typy odpovědí:

1. deskripce explicitního
2. „vkládání“ konceptu
3. Na základě explicitního (co je vidět na obrázku) dochází k „explikaci implicitního“ často za pomoci výkladového konceptu

Interpretace (výklad, vykládání)

- se pohybuje mezi dvěma krajnostmi
- mezi vkládáním konceptu zvnějšku
- setrváním na povrchu explicitního

Utváření významu - interpretace

- Jakým způsobem zkoumáme procesy utváření významu? – Tím že interpretujeme.
- Interpretace – explikace implicitního v utváření významu

Interpretace jako explikace utváření významu

Rozlišení mezi:

- ars intelligendi (porozumění)
- ars explicandi (interpretace)

David Bordwell:

4 typy konstrukce významu

(jak divák či kritik dávají význam filmu)

- referenční
- explicitní
- implicitní
- symptomatický

Otázky interpretační praxe

- Jaké inference (úsudky) činíme?
- Z jakých nápovědí?
- Na základě jakých schémat a konvencí?
- V jakém sociálně-institucionálním rámci?

Příklady interpretační praxe

- Čtverý význam písma (Origenes, Dante)
- Postupy v interpretaci snů (Freud, Jung)
- Interpretační perspektivy v literární, filmové či divadelní vědě

Interpretace jako:

- explikace implicitního v utváření významu
- činění inferencí (úsudků) na základě
- explicitních dat
- a exemplifikujících konceptů

Interpretace jako explikace a exemplifikace

koncepty   a   teorie

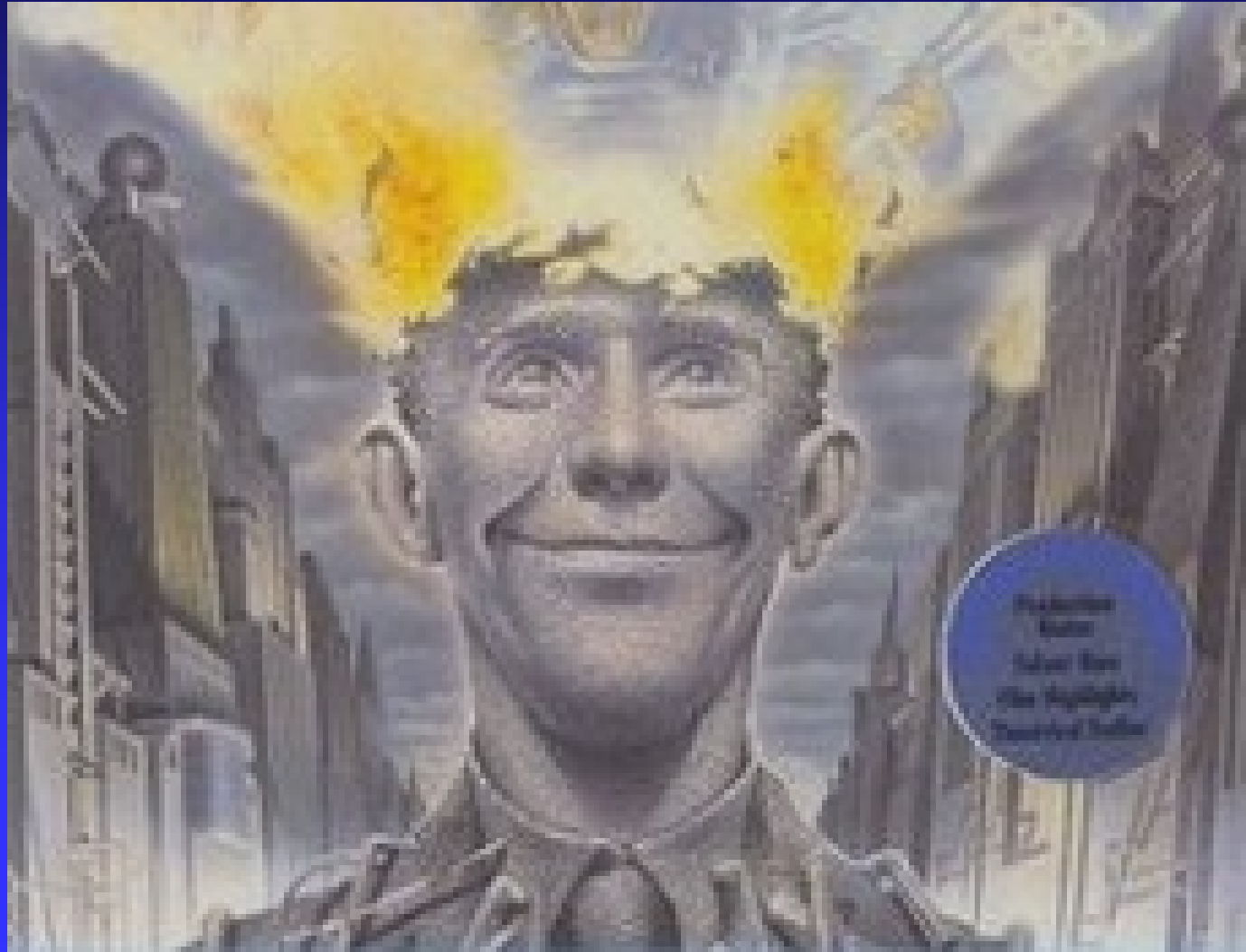
/exemplifikace/

INTERPRETACE

/explikace/

data: texty, artefakty, rozhovory, ad.

Interpretace jako explikace a exemplifikace

Kdo je to ten vlk?

Kdo (co) je to ten vlk?

- Nejde tu o nějakou „metafyziku vlka“
- Ale o pojmenování implicitní složky v utváření významu vlka z Karkulky v dětské (nevědomé) mysli
- Tj. interpretujeme díla ne „samy o sobě“, ale jako „produkty pro mysl“ (či „produkty mysli“)

Freud – dětská hra „fort-da“ („Mimo princip slasti“)

Interpretace jako explikace a exemplifikace

Pět různých interpretací:

- Freud
- Lacan
- kognitivní psychologie
- narativní psychologie
- Jakobson (znak typu „artifice“)

„fort-da“ – 5 různých interpretací

Každá z těchto interpretací:

- exemplifikuje (tj. ukazuje data jako „ilustrující příklady“) jiné koncepty a teorie,
- explikuje (vykládá) tak jiné aspekty procesů utváření významu

Prostor možných výkladových schémat

která explikují/exemplifikují procesy utváření významu:

- dimenze: mentalismus versus kulturalismus
- dimenze: hermeneutika podezření versus hermeneutika důvěry

Prostor možných výkladových schémat

kulturalismus

hermeneutika

podezření

hermeneutika

důvěry

mentalismus

Prostor možných výkladových schémat

sociální konstruktivismus

ideologická kritika

mytologická kritika

psychoanalýza

archetyp. psychologie

kognitivní psychologie

mentalismus - kulturalismus

- Dvojí směr, kterým se pohybuje explikace procesů utváření významu směrem od dat k exemplifikačním schématům
- Pohyb směrem k mysli, či ke kultuře (předpoklad: kultura utvářená myslí, či mysl utvářená kulturou)
- Př: filmové žánry: „mentální modely“ či „imaginární řešení sociálních konfliktů“

Filmové žánry jako mentální modely

- Interpretujeme, tj. explikujeme určité vzorce přání, přesvědčení a záměrů
- Paranoidní (konspirační) thriller: nikomu nelze věřit / svět plný náznaků, že druzí na nás něco chystají
- Melodrama: dojetí nad ušlechtilostí, lítost nad ztrátou / pasivní princip: „být přemožen“ / idealizace, „zushlecht'ování“ lidských záměrů, přání a přesvědčení

Paranoidní thriller: Maratonec

Melodrama: Titanic

Filmové žánry jako „sociodramata“

- Interpretujeme tj. explikujeme sociální konflikty, které žánr rituálně „řeší“
- Př. western (osobní kód morálky – versus legalizovaný, morální kód institucí zákona)
- Př. klasický muzikál (individuální výraz touhy – versus společenská potřeba její domestikace v instituci manželství)

hermeneutika podezření versus hermeneutika důvěry

- obecné předpoklady týkající se utváření významu a možností jeho explikace
- povaha explicitního (vodítek): maskování, zašifrování na jedné straně a zjevování, ukazování na straně druhé

Konflikt interpretací (Ricoeur)

- Postoj podezření vůči „lstim“ různého druhu, demaskování iluzí
- Postoj důvěry v zjevování smyslu, který se obrací na člověka
- hermeneutika důvěry s určitou nutností spěje k zvěcnění a odcizení, zde pak nastupuje hermeneutika podezření, která zase vede k redukci
- obě hermeneutiky se navzájem potřebují (tak jako obě oči) abychom vnímali hloubku skutečnosti

Hermeneutika

podezření a důvěry

- Freud
- Lacan
- Althusser
- Žižek
- Jung
- Hillman
- Frye
- Eliade

Freud: „Výklad snů“

- Podezření vůči snové imaginaci
- Identifikovány „mechanismy snové práce“ (zhuštění, přesunutí, druhotné zpracování ad.), tj. procesy utváření významu, jimiž dochází k zamaskované representaci vytěsněných obsahů
- Interpretace je explikací spočívající v demaskování těchto „mechanismů“

Jung: „Snové symboly individuálního procesu“

- Důvěra vůči imaginaci
- Individuace jako proces utváření významu, ve kterém se skrze symbolickou imaginaci hlásí o slovo celek psychického
- Interpretace jakožto „amplifikace“ je explikací („rozvinutím“) symbolického potenciálu imaginativních výtvorů

Ideologie a mytologie v „Pánovi prstenů“

Ideologie a mytologie v „Pánovi prstenů“

- Ideologická kritika: explikace ideologické konstrukce (systému hodnot a přesvědčení, které se halí do hávu přirozenosti - Althusser)
- Mytologická kritika: explikace mytologické konstrukce (arché, eschatos, primární lidské zájmy, metaforický přesah - Frye)

Interpretace

- dává smysl pouze v kontextu nějaké otázky, problému, např. když něco nehraje atd.
- Příklady: čtverý význam písma, výklad snů, interpretace symptomů ad.

Seminární práce

- Interpretovat zvolené dílo či artefakt
- Jako „produkt pro mysl“
- podle určitých pravidel
- spolu s reflexí toho, „do dělám, když interpretuji“

Doporučuji:

- Vybrat si „něco malého“
- Jako vhodnější vidím interpretaci díla jako „produktu pro mysl“

Produkt pro mysl - fotografie

Produkt pro mysl - fotografie

Produkt pro mysl - pohádka

Emo – „produkt mysli“ i „produkt pro mysl“

„Gothic –
„produkt mysli“ i
„produkt pro mysl“

Styl jako „produkt pro mysl“

- Jak je možné, že na první pohled poznáme styl (toto je David Lynch, toto je Josef Šíma, toto je impresionismus, toto je expresionismus, toto je surrealismus atd.)

Produkt pro mysl –
film

B L A C K

NATALIE PORTMAN

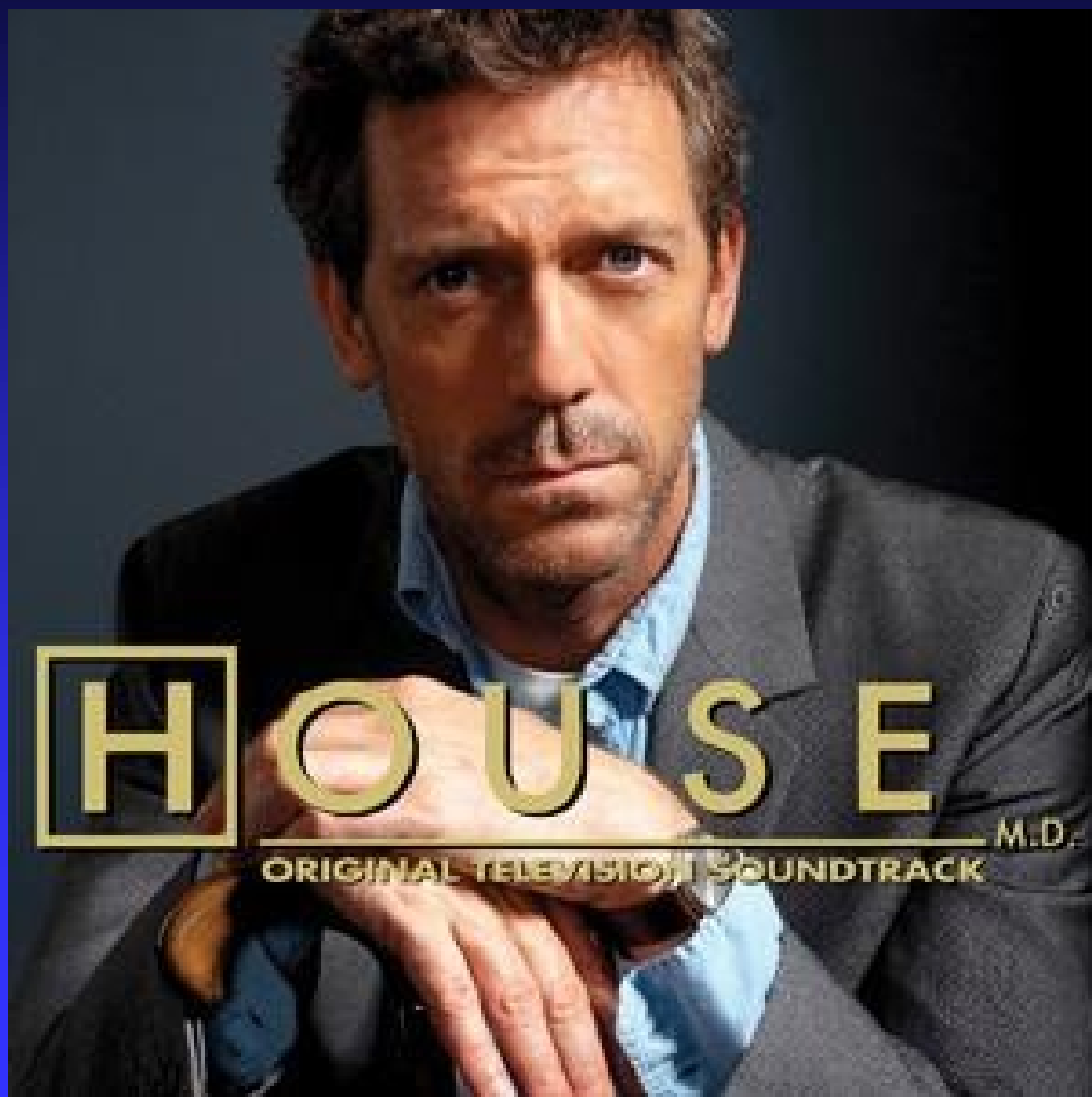
VINCENT CASSEL

MILA KUNIS

S W A N

FROM THE DIRECTOR OF THE WRESTLER & REQUIEM FOR A DREAM

Produkt pro mysl – TV seriál

Produkt pro mysl - videoklip

Produkt pro mysl – vládní kampaň

Produkt pro mysl – PC/video hra

Produkt pro mysl - reklama

Na čem „se veze“
tato značka jako
„produkt pro mysl“

MONSTER
ENERGY

Nejen obrazová díla

- Báseň jako „produkt pro mysl“
- Píseň jako „produkt pro mysl“
- Vtip jako „produkt pro mysl“
- atd.

Co s divadlem jako „produktem pro mysl“? (coby tématem seminár. práce)

- Zdá se mi, že vám by prospělo, interpretovat si „něco menšího“, elementárnějšího, třeba i díla „mimo-umělecká“ (jako je reklama), kde je často utváření významu krystalicky průhledné
- Na druhou stranu, mé orientaci v oblasti divadla by prospělo, kdyby si aspoň někteří z vás vybrali „něco menšího z divadla“

Co by mohlo být „něco menšího z divadla“?

- Čím jsou jiné divadelní metafory (jako „produkty pro mysl“ diváků) než filmové? (ukázat na jednom dvou příkladech)
- Divadelní technika „zcizování“ jako psychologický problém
- Dramatizace jako psychologický problém
- (vždy ukázat na příkladech)
- Atd.

Úkol ke zkoušce

- Interpretace procesu, ve kterém naše mysl v odpověď na nápovědi určitého artefaktu vykonává určitou „práci utváření významu“
- Podle čtyřčlenného schématu:
  - 1) NÁPOVĚDI 2) POROZUMĚNÍ
  - 3) INTERPRETACE 4) CO DĚLÁME, KDYŽ INTERPRETUJEME

Úkol ke zkoušce

- Proces utváření významu interpretovaný podle určitého návodu (4-členné schéma pro interpretaci a 8 otázek pro reflexi toho, „co děláme, když interpretujeme“)
- 1) odevzdat písemně
- 2) ústně prezentovat a společně diskutovat na posledním bloku

Artefakt: inscenovaná fotografie

Schéma č.1 pro interpretaci

1. Náповědi
2. Porozumění
3. Interpretace
4. Co děláme, když interpretujeme

Odbočka k jednodušší ilustraci (čtyřčlenného schématu)

HÁDANKY

- jejich uhodnutí spočívá v práci naší mysli vykonané v odpověď na určité nápovědi

PŘÍKLADY:

1. Co chodí ráno po čtyřech, v poledne po dvou a večer po čtyřech
2. Bez klíče a víka schránka pokladní, a přece je zlatý poklad v ní

Nápovědi

Porozumění

Interpretace

Co děláme, když interpretujeme

Schéma č. 2

Otázky k bodu 4:

(Co děláme, když interpretujeme)

1. Co jsou explicitní data?
2. K jakým implicitním strukturám se pohybujeme?
3. Na základě jakých výkladových schémat?
4. Mentalistická či kulturalistická interpretace?

Schéma č. 2:

Co děláme, když interpretujeme:

5. Hermeneutika podezření či důvěry?
6. Vycházíme z částí či celku?
7. Zaměřujeme se na obsah či formu?
8. Akcentujeme strukturu (text) či funkci (kontext)?

Ilustrující příklad:

- Co dělá psychoanalytik Bruno Bettelheim, když interpretuje např. „Perníkovou chaloupku“ – odpovídá tak na otázku „jaký význam má pro děti vyprávění pohádek“?

Perníková chaloupka

Alfred Kubin
„Das Pendel“

F. Kupka
„Počátek
života“

R. Laurent: TAS, Société générale

